

ОБРАЗОВАТЕЛЕН ПОТЕНЦИАЛ НА ЕЛЕКТРОННОТО ПОРТФОЛИО НА УЧАЩИЯ

Галина Георгиева

Анотация: В статията се представени редица възможности и предизвикателства, свързани с употребата на електронно портфолио, и е направен опит да се демонстрира неговият образователен потенциал. Също така биват поставени акценти върху естеството на електронното портфолио и неговите разновидности.

Ключови думи: портфолио, електронно портфолио, електронно обучение, автентично оценяване

EDUCATIONAL POTENTIAL OF THE LEARNER'S E-PORTFOLIO

Galina Georgieva

Abstract: Some possibilities and challenges of the use of an e-portfolio are presented in this article. An attempt is made to reveal its educational opportunities. Some accents concerning the nature and types of e-portfolios are also presented.

Key words: portfolio, e-portfolio, e-learning, authentic assessment

УВОД

Идеята да се събират в портфолио рисунки, чертежи, графики в сферата на изкуството и архитектурата съществува отдавна. Основната цел е свързана с възможностите за представяне на личните постижения и компетентност на други хора. С развитието на информационните и комуникационните технологии започват да се разработват различни варианти в дигитална среда. Началото на тези практики се поставя в началото на 90-те год. на XX в., като се използват различни технологии за създаване и публикуване на колекции от работи на учащи или онлайн, или в CD и DVD – формати.

В съвременните условия проблемът за електронното портфолио е изключително актуален. В редица публикации се изяснява неговата същност, създаване, модифициране, видове, образователните му възможности и ограничения. Доколкото технологиите непрекъснато се усъвършенстват и са изключително популярни сред младите хора, се правят опити за интегрирането им и в обучението с оглед повишаване на неговото качество.

Идеята всеки да има онлайн пространство, където да съхранява и перманентно да актуализира информация за своите знания и умения, за своите постижения, както и да е в състояние да представя тази информация в различни формати пред различни институции е изключително привлекателна, но практическите решения в тази област все още са твърде дискуссионни и съществуват много неизяснени въпроси.

Масовото възприемане на електронното портфолио предполага свързване с други системи и институции, за да стане възможно прехвърлянето на всяка важна информация за развитието на съответния човек – бележки, различни материали,

свързани със значими постижения във формалното или неформалното образование и др. под.

Електронното портфолио освен това трябва да е достъпно за притежателя си независимо къде се намира той, като паралелно с това твърде значим е въпросът за контрола от страна на съответната институция или институции, които осъществяват или са осъществявали неговото обучение. **Основната цел на настоящата статия** е свързана с *изясняване същността на електронното портфолио, подготвяно от учащи, както и очертаване на възможностите и ограниченията при неговото използване, с оглед разкриване на образователния му потенциал.*

ДЕФИНИРАНЕ НА ПОНЯТИЕТО

G. Wiggins дефинира портфолиото като „представителна колекция от продукти, създадени от някой” (по Barrett 2001). То би могло да бъде дефинирано като „целенасочена колекция от материали на учащия, която показва усилията, прогреса и постиженията му в една или повече области. Колекцията трябва да включва различни материали (от селектирано учебно съдържание), критерии за селекция, критерии за преценяване на заслугите и доказателства за само-рефлексия (пак там). Y. Abrenica посочва, че портфолиото е колекция от материали, подготвени от учащия за определен период от време. То е средство за автентично оценяване (Abrenica 1996). Самото автентично оценяване предполага използване на процедури, които симулират приложение на значими способности за решаване на задачи в контекста на реалния живот, а не единствено демонстриране на познания. Много учители, главно в чужбина, поддържат портфолиа с писмени задачи на учениците, които показват развитието на съчинението от първата чернова до финалния продукт, дневници, реферати, художествени произведения, компютърни разпечатки или доклади, демонстриращи развитието в решаването на проблеми (Славин 2004). Според У. Сербин портфолиото е нещо повече от събиране на доказателства за обучението, а включва и „анализи и разсъждения, аргументи, казуси, обобщения и бележки на преподавателя относно преподаването и ученето (по Гюрова и Божилова 2008: 16).

Що се отнася до електронното портфолио, то обикновено се свързва със софтуера, специфичното представяне на определени данни или цялото съдържание, от което се състои дадено представяне. Доколкото електронното портфолио е свързано с електронното учене, тук е необходимо да се посочи, че R. Sharpe и съавтори смятат, че в широк смисъл то изисква „онлайн учене в мрежа, което се провежда във формален контекст и използва разнообразни мултимедийни технологии” (по Електронното обучение в България ..., 2009: 13). A P. Goodyear въвежда понятието „учене в мрежа” (network learning), което според P. Пейчева-Форсайт отразява феномена електронно учене, но в значително по-стеснен смисъл. Той го дефинира като „учене, при което информационните и комуникационни технологии се използват, за да създават връзки: между един и много обучаеми, между обучаемите и преподавателя, между учещата се общност и учебните ресурси” (пак там).

При създаването на едно електронно портфолио технологиите се използват, за да се съберат и организират артефактите в различни формати – аудио, видео, графичен, текстови (Barrett 2001). Самото създаване на ефективно електронно портфолио преминава през следните етапи, според H. Barrett:

1. *Селекция* – определяне на критерии за избор на материалите или продуктите, които ще влязат в електронното портфолио, основаващи се на установените учебни цели.

2. Събиране на материалите, които отговарят на стандартите или целта на портфолиото и това за кого е предназначено то.

3. Рефлексия – твърдения относно значимостта на всеки материал по отделно и на колекцията като цяло.

4. Въз основа на рефлексията - определяне на бъдещите цели.

5. Създаване на линкове и публикуване, осигуряващо възможност за обратна връзка (по Brown 2008).

C. Richards представя електронното портфолио като съдействащо за по-ефективна връзка между теорията и практиката. Този подход окуражава учащите да бъдат по-активни, рефлексивни и иновативни в потенциален и реален контекст (Richards 2004).

G. Lorrenzo и J. Ittelson посочват, че то е дигитална колекция от артефакти, включваща демонстрации, ресурси и постижения, която представя отделна личност, група, общност, организация или институция. Тази колекция може да се състои от текстови, графични или мултимедийни елементи и да бъде достъпна на уеб сайт или други електронни медии като CD-ROM и DVD. Едно е-портфолио е много повече от обикновена колекция. То би могло да се използва като административно средство за управление и организиране на работата, както и за контролиране на достъпа до разработените материали. Е-портфолиото насърчава персоналната рефлексия и обмяната на идеи и обратна връзка. Електронното портфолио, според тях, може да бъде дефинирано и като персонализирани, уеб-базирани колекции от различни продукти, създадени от учащите, обратна връзка от страна на преподавателя за тях и рефлексия, чрез които се демонстрират ключови умения и постижения в различен контекст и периоди от време (Lorrenzo & Ittelson 2005: 2). Според Jackson учащите трябва да бъдат окуражавани да създават ново знание, вместо да демонстрират колко от преподаденото са запомнили. Това е конструктивистки възглед, често свързан с е-обучението (по Kumar 2009).

Електронното портфолио всъщност се свързва с организиране, обобщаване и споделяне на артефакти, информация и идеи за преподаването и/или ученето. Според Н. Barrett то е средство, позволяващо на учащия да рефлектира върху процеса на учене, като в същото време представя прогреса в ученето. Рефлексивният процес на създаване на портфолиото може да е толкова важен, колкото и крайния резултат. Е-портфолиото е образец за обхвата и дълбочината на персоналната работа, представяйки кръга от способности, нагласи, преживявания и постижения на съответната личност (Н. Barrett 2001). Е-портфолиото се дефинира и по следния начин: колекция от материали, която е публикувана онлайн или е достъпна за разглеждане, а понякога и за коментари. Често те са съчетани с рефлексивни коментари относно това как тези материали доказват това, което авторът може да прави и/или е научил. Тази колекция е организирана с оглед реализиране на специфични цели: показва дали учащият е постигнал целите на обучението; стимулира го да рефлектира върху вече усвоеното, за да мотивира и ръководи бъдещото учене; подпомага установяването на предимствата и недостатъците на съответната академична програма; подпомага учащия в последствие да си намери работа и т. н. (Ehrmann 2008). Електронното портфолио всъщност се използва за покриване на множество изисквания, свързани с обучението при:

- **оценяване:** демонстриране на постижения съобразно определените критерии;
- **презентации:** доказване на усвоеното по убедителен начин;
- **документиране, ръководство и осигуряване на напредък в ученето през цялото време;**
- **лично развитие;**

- позволяване на повече хора да вземат участие и да съдействат при актуализирането на електронното портфолио в съдържателно отношение (по Kumar 2009).

Накрая биха могли да бъдат направени следните обобщения, свързани с опитите за изясняване на същността на електронното портфолио:

- Електронното портфолио е колекция от селектирани артефакти или продукти, създадени от самия учащ или с помощта на други хора, доказателства за рефлексия, както и официални документи от достоверни източници за оценени постижения, включително индивидуален учебен план, съдържащ минали резултати и бъдещи цели, договорени от учащия се и преподавателя. Всички тези материали са подбрани в зависимост от определени критерии, които са свързани с целите на обучението, целта и предназначението на самото портфолио. С други думи електронното портфолио не е просто набор от материали, свързани с обучението. То задължително изисква рефлектиране и планиране на персоналното развитие на учащите се.

- За създаването му могат да се използват различни технологии и информацията в него може да бъде представена в различни формати, а след публикуването си е достъпно за коментари от определени потребители: преподаватели, другите учащи, потенциални работодатели и т. н. Всъщност електронните портфолия са електронни версии на материалните такива и включват дигитални вместо материални обекти.

- Поддържането и актуализирането на електронното портфолио предполага високо ниво на автономност, инициативност и отговорност от страна на учащите се, както и благоприятни възможности за усъвършенстване на тяхното учене базирано на обратната връзка с преподавателя.

- Електронното портфолио е средство за осигуряване на информация за учащия се като различни негови профили е възможно да бъдат развивани чрез други услуги и в последствие да бъдат запазвани в него.

- Обикновено условията за създаването, поддържането и използването на електронното портфолио се осигуряват от организация или институция, която осъществява обучението.

- Всеки човек може да има единично портфолио или поредица от портфолия като е възможно и да използва паралелно няколко. Портфолиото за учене през целия живот е съвкупност от всички портфолия, които човек притежава. Те представляват неразривно цяло и представят неговия прогрес в ученето, неговото развитие в личностен и професионален план.

ВИДОВЕ ЕЛЕКТРОННО ПОРТФОЛИО

В литературата съществуват различни типологии. Обобщено най-често коментираните **типове** електронно портфолио, подготвяни от **учащи** (най-често студенти, но може и от ученици) са:

- **програмно портфолио** – портфолио, което учащите подготвят, за да документират дейностите, които са осъществили; уменията, които са усвоили и резултатите, които са постигнали, покривайки целите на обучение. Възможно е да се изисква за завършване на определена степен на образование. Учащите се биха могли да използват отделни части от този тип портфолио за представяне пред потенциални работодатели.

- **портфолио на курса** – портфолия с материали, събирани от всеки от учащите за определен курс. Те отразяват и документират начините, по които учащите са

постигнали резултатите си от този курс. Използват се за частично или пълно оценяване на курса.

- **оценъчно портфолио** – този тип се използва главно когато учащите се не биват изпитвани по традиционните начини, а от тях се изисква да предоставят доказателства за компетентността си в определени предметни области. Те биха могли да представят снимки, видео записи, рефлексивни доклади, като е възможно да включат и данни за оценяване на тяхната компетентност, предоставени от техния работодател или супервайзорът им. Доколкото този тип портфолио се използва главно за целите на оценяването, въпреки че може да се използва и за други цели, обикновено учащите се получават указания относно това какво да е неговото съдържание. Тези портфолио са особено полезни в случаите, в които оценяването не може да се осъществи при нормални условия, защото ситуацията е еднократна или дейността е обемна и свързана с продукти или обекти, които не могат да бъдат изнесени от съответния работен контекст. Този тип портфолио може да е разработено така, че да е лесно за използване, като в същото време позволява гъвкавост и креативност относно начините на представяне на доказателства от страна на учащите за техните постижения. Друго съществено предимство е възможността учащият да разработва този вид портфолио не за кратък период от време, а през целия курс на обучение.

- **представително портфолио** – този вид портфолио е най-близо до традиционната представа за портфолио. Учащият разполага със свобода да реши какво да е съдържанието на това портфолио, но неговото основно предназначение е да представи неговите най-добри продукти и постижения като е възможно да бъдат приложени и всякакви рецензии и оценки. Това портфолио може да се използва и за представяне пред потенциални работодатели, поради което структурата му е възможно да е подобна на тази на CV. Такива портфолио обикновено са големи материални обекти, които са трудно преносими, а тъй като съдържат оригинална работа, вероятно ще съществува само едно копие, което учащия само ще показва, без да го предоставя на съответния работодател. Елементите в това портфолио също така биха могли да се повредят и да не могат да бъдат заменени. С други думи основните проблеми, свързани с използването на това портфолио са: физическият обем, както и проблемите с копирането и разпространението. В същото време обаче то предлага на учащия възможност да представя работата си, използвайки различни медии, като по този начин се откриват повече нови начини за презентиране. Работата по проекти в различни предметни области е особено подходяща за представяне с такъв вид портфолио.

- **портфолио за развитието** – основната цел на този вид портфолио е да подкрепя индивидуалното планиране на развитието на учащите. То е най-подходящо, когато студентите заедно посещават едни и същи курсове, опитват се да постигнат идентични цели и са изпитвани и оценявани по един и същи начин. Портфолиото се използва за проследяване и планиране на развитието на учащите по време на курса на обучение. То също осигурява достоверен запис на това, какво е осъществил съответният учащ, и при смяна на курса или институцията може да бъде представено в нея, а при необходимост и в няколко институции в един и същ момент.

- **рефлексивно портфолио** – този вид портфолио е от първостепенно значение за самооценяването и оценяването. То има прилики с горепосочените три вида портфолио (assessment, evaluation and development), но се очаква, че учащият включва в него писмени рефлексии относно определени компетентности. Рефлексивното портфолио изисква от учащия се да покаже постижения и как те са свързани с целите на обучение. Рефлексивното портфолио се използва много често при подготовката на учители. Студентите могат да включат учебни планове, наблюдение на колегите, бележки и др.

като основа за отражение в действие, ревизирайки и преглеждайки тяхната практика (вж. Kumar 2009; Tartwijk & Driessen 2006; Barrett 2001; Brown 2008).

ВЪЗМОЖНОСТИ НА ЕЛЕКТРОННОТО ПОРТФОЛИО

Широко разпространено е мнението, че ползата от електронните портфолиа е свързана повече с активния процес на разработването им, отколкото със самия продукт. Акцентът се поставя главно върху процеса на разработване и върху това, какво дава този процес на учащия, отколкото върху готовия продукт, независимо колко е многостранен. Тези възгледи предполагат, че истинската стойност на електронното портфолио е в действената документна форма, която очертава настоящата работа, извършената работа и бъдещите работни планове. В тази връзка използването на електронното портфолио в образователните институции притежава редица предимства (вж. напр.: Barrett 2007; Abrenica 1996; Kumar 2009).

То всъщност е средство за дигитализирано представяне на работата и уменията на учащия, чието предназначение много често е свързано с представянето на учащия и неговата дейност пред потенциални работодатели, гарантирането на финансиране или кандидатстването за докторантура. Това е колекция от висококачествени продукти от дейности, които той е способен да извършва и обикновено представя обсега на дейността с идея за развитие с течение на времето. То също така е подходящо за различни стилове и стратегии на учене, които използват различните учащи. Електронното портфолио е представително за гъвкавостта на учащите и индикатор за техния потенциал. Работата на действащи художници, инженери, лекари, преподаватели и други специалисти може много по-ефективно да бъде представена в едно електронно портфолио чрез използване на мултимедия.

Освен осигуряването на среда за представяне на данни за обучението и постиженията на учащия, електронното портфолио може да бъде рефлексивен документ, обхващащ развитието му и подпомагащ критичното му мислене, както и способността да оценява собствената си и работата на своите колеги. Други онлайн технологии, свързани с обучението, като форумите например, предоставят подобни на електронното портфолио възможности за коментиране на работата на колегите, но предимството на електронното портфолио е, че коментирането и самооценяването могат да се включат директно в работата на самия учащ. Целта на оценяването на колегите и самооценяването е да се предоставят възможности на учащите да развият умения за рефлексивно и критично мислене, способност за оценяване и предоставяне на обмислени отговори по различни теми, както и техники, които могат да използват за насърчаване и подпомагане на работата на останалите учащи. Коментирането на работата на колегите е важен стимул за подобряване на качеството и усилията, които учащите влагат в тяхната собствена работа. Освен това тези, които коментират, се учат толкова от съставянето на техните коментари, колкото тези, които получават обратна връзка за своята работа. Често те получават възможности да учат не само от четенето на работата на другите, но също и от запознаването с обратната връзка от преподавателите и другите учащи. При сравняването на техните собствени коментари с тези на учителя се повишава тяхната самокритичност. Те усъвършенстват уменията си да идентифицират слабостите в своята работа и да определят стратегии за това как и какво да се подобри. Тези умения улесняват също така дефинирането на целите за собственото им развитие.

Представата за електронното портфолио като рефлексивен документ всъщност често се свързва с представата за портфолиото като персонален план за развитие. То съдейства за разбиране на обучението и разпознаване на уменията и характеристиките,

свързани с ученето през целия живот. Необходимо е учащите да идентифицират и работят по отношение на цели, свързани с индивидуалното, академичното и кариерното им развитие. В този смисъл електронното портфолио може да подпомогне както развитието на учащия, така и неговите комуникационни умения, уменията му да подготвя писмен текст и уменията му за трансфер. То освен това съдейства за активно учене и за поемане на отговорност за собственото учене като в същото време учащите не са сами в това, което правят, а осъществяват диалог и получават консултации от преподавател за целите на формативното оценяване и обратната връзка. А доколкото при създаването и поддържането му се използват различни технологии, то би могло да съдейства за усъвършенстване на информационните и технологичните умения, включително уменията за творчески подход при използването на мултимедията.

Електронното портфолио може да помогне и за записването на автентичното обучение, като позволява на учащите да събират различни видове доказателства за него под формата на текст, аудио, видео клипове и триизмерни графики, както и фотографии и други форми на презентация. Различните типове и форми на презентация в него биха могли да се проверяват и оценяват заедно като структурирана колекция. Това дава възможност за представяне на развитието и рефлексията в течение на времето и понякога обвързване с по-широка аудитория. Технологиите позволява перманентно актуализиране и ъпгрейдване на версиите на материала. Използването на блогове, уики и подкаст може освен да подпомогне процеса на развитие и рефлексия, да съдейства за по-висока мотивация за учене, както и за по-голяма атрактивност на представянето на крайния продукт. Електронното портфолио е свързан документ. Учащите могат да използват хиперлинкове, за да свържат документите заедно, както и за връзки между елементите на портфолиото, и към външни източници и референции. Благодарение на това е значително по-лесно да се правят множество асоциации между различни предметни области, учебни преживявания, съдържание и други артефакти.

Друго много съществено предимство на електронното портфолио е свързано с това, че прегрупирането, редактирането и комбинирането на материалите включени в него става изключително лесно, като учащите биха могли да определят реда на съхраняване, но също и да променят този ред в зависимост от моментните обстоятелства. Те могат да търсят и да имат достъп до съдържанието по нелинеен начин и освен това да правят модификации по предварително възприет начин така, че да съответстват на техните нужди, както и на очакванията и изискванията на различни потребители и оценители, включително да предлагат разнообразие по отношение на оформление и изглед на едно и също съдържание. В този смисъл електронното портфолио изисква от учащите се да бъдат гъвкави и адаптивни в съответствие с променящия се характер на работната среда. То също така съдейства за увеличаване на приложимостта на учебната програма към потребностите на професионалната сфера.

Преносимостта му е друго много важно негово предимство, което не може да съществува без електронната форма. Класическата представа за портфолио на хартиен носител - труден за пренасяне и обременяващ учащия - е заменена с комплект дигитални файлове, които могат да се транспортират и прехвърлят с лекота. До това портфолио има лесен достъп, може да се използва на различни места, да се копира, модифицира и споделя с други. То може да съдържа огромно количество информация, като в същото време е лесно преносимо и подвижно. В продължение на ученическия и студентския живот, а и след това, се налага електронното портфолио да изпълнява разнообразни функции. Лекотата, с която дигиталната форма може да бъде адаптирана, свързана и транспортирана, е основание за активното търсене на нови начини за използване на електронното портфолио.

Използването на електронно портфолио притежава и определени институционални ползи. То може да бъде основа за създаване на система за проследяване на работата на учащите през цялото време на обучението като учащите и институцията рефлектират върху нея. То позволява наличие на пълен, динамичен и постоянно актуализиран преглед на прогреса на учащите в даден профил, което е особено полезно при формирането на оценките. А що се отнася до самото оценяване на учащите, използването на електронното портфолио позволява:

- гъвкавост в достъпа по време, място и избор на варианти за оценяване;
- безпристрастност;
- осигуряване на повече време и възможности учащите да демонстрират своите знания и умения;
- обучение насочено към учащите – отвореният достъп може да ги насърчи да поемат отговорност за тяхното обучение;
- непосредственост на обратната връзка /ако това е включено в оценяването/;
- възможност за оценяване на интерактивни задачи, които са по-достоверни като е възможно включването на онлайн текстови въпроси, съдържащи информация богата на изображения, звук и текст;
- незабавно съобщаване на бележките и резултатите за контрол и коригиране на грешките и пропуските;
- възможност за ограничаване на разходите и натоварването на персонала, чрез автоматизиране на рутинните задачи за оценяване;
- повишаване на резултатите на учащите, което може да стимулира положително отношение към обучението.

Друго значимо предимство е свързано с възможността за проследяване на множество дейности на учащите, за да се види като цяло как те се развиват спрямо целите на обучението. Използването на електронното портфолио, освен това позволява оценяване на множество курсове по сходни критерии, с оглед получаване на информация за силните и слабите страни на цялата програма на обучение. Институционалните ползи на самото е-обучение включват и възможността за осигуряване на по-голяма гъвкавост за студенти, които работят, както и възможността електронно да се свързват персонал и студенти или ученици, което би могло да се нарече електронно администриране.

Концепцията за електронното портфолио предлага интересни преимущества благодарение на ефикасността на дигиталния му вид и нарастването на броя на системите, които го използват. Още повече, че електронното портфолио не е нов феномен, който тепърва трябва да се усъвършенства и да се правят опити да се приложи в обучението. То включва съвкупност от средства и функции, които вече съществуват в други видове софтуер. Въпреки това обаче е малко вероятно то само по себе си да трансформира обучението. То е средство, чрез което е възможно да се внесат съществени промени в преподаването, но за да се реализира това са необходими още много примери за използването на електронното портфолио в контекста на обучението, които по убедителен начин да докажат предимствата му пред другите методи за оценяване.

ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ, СВЪРЗАНИ С ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ЕЛЕКТРОННОТО ПОРТФОЛИО

Рисковете и проблемите (вж. напр.: Siemens 2004; Lorrenzo & Ittelson 2005; Barrett 2007; Ehrmann 2008; Kumar 2009) при използването на е-портфолиото са многобройни,

както и предимствата. Процесът по въвеждане на проект за е-портфолио ще изисква много време, както за учащите се, така и за преподавателите в съответната образователна институция. Като всяко ново нещо този проект трябва добре да се планира. Преподавателите трябва да са на ясно с отговорностите си, както и с ролите, които ще изпълняват. Необходимото реструктуриране на дизайна на курсовете или учебния план ще изисква допълнителна подготовка и ресурси. Лесни за използване системи и подходящи възможности за обучение ще предпазят много потребители - както преподаватели, така и учащи - от излишна загуба на време и енергия при свикването с технологията. Менторите/съветниците трябва да бъдат тренирани или подпомагани да разработят тактики за улесняване на обучението на учащия чрез използване на е-портфолио. Тази подготовка е в допълнение на тяхната техническа подготовка и може да се окаже напрегната и скъпоструваща дейност, въпреки това обаче е много по-вероятно персоналът да е ентузиазизиран и да приеме използването на е-портфолиото, ако бъде отпуснато допълнително време за запознаване с него и за подготовка. Необходимо е също така те да бъдат консултирани относно личните им потребности от развитие. Независимо от основния начин на взаимодействие с учащите, употребата на е-портфолиата неизбежно добавя силен онлайн акцент на преподаването и ученето. Институциите трябва да осигурят електронни услуги и поддръжка, учителите се нуждаят от достъп и умения, за да интегрират е-портфолио приложенията в техния цялостен дизайн на учебния курс, а учащите се нуждаят от широка гама от електронни умения, за да могат да развият своите портфолия.

Доколкото е-портфолиото изисква високо ниво на автономност, инициативност и отговорност от страна на учащите се, както и благоприятни възможности за усъвършенстване на тяхното учене базирано на обратната връзка с учителя, се налагат сериозни промени в начина, по който работят, и в начина, по който получават подкрепа и помощ. В литературата се посочва, че при е-обучението много учащи отблъскват опитите на учителите да прехвърлят отговорността за ученето на тях самите, а в други случаи някои от тях губят време за създаването на мултимедийни приспособления, които не представят тяхното учене и не поемат инициатива за поддръжката и актуализирането на своите портфолия. Освен това по-слабите учащи се нуждаят специално от сериозна подкрепа, за да станат самоуверени и самостоятелни. Отсъствието на разбиране от страна на учащите се относно ползата от рефлексивното обучение е много съществен проблем. Те обаче биха могли да бъдат убедени в потенциала на е-портфолиото да съдейства за повишаване на качеството на обучението им като в същото време учащите се биха били много полезни в идентифицирането на типовете технологии, които е-портфолиото трябва да поддържа. Допитването до тях ще осигури възможност за набиране на полезна информация относно техните чувства, свързани със записването и рефлексивното на тяхното обучение, както и с това да представят себе си, използвайки различен вид медия. Едва ли е възможно учащите да разберат значимостта на е-портфолиото, без да бъде отделено време и ресурси за обяснение на неговото предназначение и цел. Освен това е малко вероятно те да използват технологията по същия начин като преподавателите.

Друг съществен проблем е свързан с това, че предоставянето на съвети и подпомагането на учащите по-вreme на учебния курс чрез е-портфолиото може да бъде изключително времепоглъщаща дейност за преподавателите. Това обаче би могло да се компенсира от скоростта, с която те оценяват представянето на финалното портфолио, ако са вече запознати с работата, което в някаква степен е свързано също с проблема за оценъчните критерии. Е-портфолиото предполага учащите да са по-креативни в начина си на учене, в организирането на е-портфолиото си и в представянето на различните материали включени в него, което означава, че е трудно учащите да се оценяват по

еднакви критерии. В този смисъл такъв учебен процес може да стане прекалено индивидуален и силно персонализиран. Потенциално решение би могло да бъде учащите да се включат по-активно в оценъчния процес. Възможно е също включването на повече стратегии за самооценяване и оценяване от другите учащи. Точно както оценъчният продукт е по-индивидуален, така и оценъчният процес е договор между преподавателите и учащите за оценъчните критерии, относно определени задачи. Съществуват мнения, че трябва да се премине към профилиране, което съответства на възгледа за е-портфолиото и се свързва с планирането на индивидуалното развитие и ученето през целият живот. В литературата се посочва, че в учебни курсове, в които е утвърдено използването на портфолиа, те вече се оценяват с „Постигнато”, „Много добре постигнато” или „Все още непостигнато”, вместо да се правят опити за оценяване с по-голяма точност, което от своя страна също предизвиква съществени проблеми.

Следващият сериозен проблем е необходимостта от голям диапазон от услуги с широко приложение, които институциите използващи е-обучение трябва да осигурят. Много от тях се изискват и за самото е-портфолио. Оценъчните процеси обикновено изискват системи за електронно подаване на документи, за оценяване и коментиране, както и за осигуряване на електронен запис. Системите са необходими за осигуряване на сигурност, секретност и собственост. Необходима е подготовка както за преподавателския състав, така и за учащите, независимо от изборния софтуер. Концепцията за е-портфолиото като инструмент за обучение през целият живот е значително обвързано с институциите и затова е изключително важно да бъдат обмислени редица съществени въпроси като напр.: дали институциите ще продължават да съхраняват е-портфолиата на всички свои завършили учащи; дали е-портфолиото да се прехвърля при смяна на курса или институцията; дали е възможно един инструмент да обхване всички изисквания на е-портфолиото за целият живот и да съдържа автентични записи, рефлексии и спомени, мултимедиа – аудио и видео клипове, инструмент, който съхранява и представя, който е центриран върху обучаващия се, но е контролиран от институциите; чия е отговорността за развитието на уменията на преподавателите и дали те са способни и мотивирани да подкрепят учащите в разработването на е-портфолио; как ще се оценява работата на учащите в контекста на е-портфолиото; дали учащите ще разберат концепцията на обучението в сътрудничество и склонни ли са да възприемат идеите за размяна на информация и изграждане на знания; дали могат да участват в онлайн конференции и търсене в интернет с техни колеги; съществува ли яснота относно възможностите за смяна на парадигмите; целесъобразно ли е даването на повече контрол на учащите над собственото им обучение; благоразумно ли е осигуряването на доживотен достъп до форумите за онлайн дискусии, още повече, че поддържането на връзки с бившите възпитаници улеснява привличането им обратно за по-нататъшно обучение.

Освен това се дискутират и два аспекта за оперативна съвместимост – единият е прехвърлянето на информация, като бележки например от централната система към индивидуалното портфолио; другият е свързан с мечтата за преместване на едно персонално портфолио от една система в друга, от училище в университета или във фирмата. Постигането на такова ниво на оперативна съвместимост ще зависи от нарастването и развитието на е-портфолиата и последващото търсене. Е-портфолио концепцията трябва да бъде видяна като нещо повече от електронна система за CV-та и документна база с оценки. Тя предоставя възможност за осигуряване на самонасочена учебна дейност, чрез която могат да се установят пропуски в актуалното ниво на знанията и уменията. Обвързването на учащите с тези учебни задачи е истинско

предизвикателство, като едновременно с това предоставя едни от най-големите възможности за използването на е-портфолиото.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Проблемите в сферата на образованието са много и активно дискутирани и е необходим категоричен отговор дали е-портфолиото представлява работеща алтернатива на традиционните решения.

Използването на електронното портфолио се интерпретира в различни аспекти: като средство за оценяване; като средство за планиране на персонално професионално и кариерно развитие; като средство, съдействащо за активно учене. Изясняването на всеки от тях предполага откриване на адекватни решения на съществуващи проблеми, съмнения или неясноти, с оглед масовото му възприемане и използване в образователната практика поради безспорните преимущества, които също притежава. Доколкото технологиите се развиват изключително интензивно, чисто техническите проблеми и несъвършенства вероятно ще намерят решения в обозримо бъдеще. Що се отнася до дидактическите и доцимологическите аспекти, би могло да се каже, че електронното портфолио е свързано с новите идеи относно оценяването и по-нататъшното обмисляне на въпросите свързани с оценяването, базирано на автентичния учебен опит или на представянето, подходите за обучението в малки групи и ролята на колегите и оценяващите. Проекти или проучване на случаи – „въпроси свързани с реалния свят” - могат да повлияят на учащите да представят много различни продукти, базиращи се на индивидуални или групови изследвания. Всяко е-портфолио може да е различно по формат, вид и съдържание. Използването на е-портфолиото в оценяването насърчава учащите да бъдат креативни, иновативни, съдейства за развитие на редица значими умения, включително тези за самокритичност, оценяване и самооценяване, за работа в екип, комуникативните умения. Тази креативност обаче може да превърне в предизвикателство конвенционалното оценяване, особено сумативното. А въпросите, свързани със стандартизирането, стабилизирането на критерии за оценяване, както и тези за отговорността, собствеността, контрола, пренасянето на е-портфолиото в различните образователни институции, са твърде значими и изискват своевременни и адекватни отговори и решения, които смятам също биха могли да бъдат намерени, доколкото не липсват перспективи за развитие, предвид активното обсъждане, предлагане и апробиране на различни варианти.

ЛИТЕРАТУРА

- Гюрова и Божилова, 2008:** Гюрова, В., Божилова, В. Портфолиото на преподавателя. С., 2008.
- Електронното обучение в България – политики, практики, тенденции** /под ред. на Р. Пейчева-Форсайт/. С., 2009.
- Славин 2004:** Славин, Р. Педагогическа психология. С., 2004.
- Abrenica 1996:** Abrenica, Y. Electronic Portfolios, 1996, достъпно на: <http://edweb.sdsu.edu/courses/edtec596r/students/Abrenica/Abrenica.html>
- Barrett 2001:** Barrett, H. Electronic Portfolios - In: Encyclopedia of Educational Technology. ABC-CLIO, 2001, достъпно на: <http://electronicportfolios.org/portfolios/encyclopediaentry.htm>
- Barrett 2007:** Barrett, H. Authentic Assessment with Electronic Portfolios using Common Software and Web 2.0 Tools, 2007, достъпно на: <http://electronicportfolios.org/web20.html>
- Brown 2008:** Brown, M. Electronic Portfolios in the K-12 Classroom, 2008, достъпно на: http://www.educationworld.com/a_tech/tech/tech111.shtml
- Ehrmann, 2008:** Ehrmann, S. Electronic portfolios: Formative evaluation, Planning: The TLT Group, 2008, достъпно на: http://www.tltgroup.org/Flashlight/Handbook/ePortfolio/ePort_Strat.htm

- Kumar 2009:** Kumar, R. E-Portfolios - In: Issues in Digital Technology in Education/E-Portfolios, 2009, достъпно на: http://en.wikibooks.org/wiki/Issues_in_Digital_Technology_in_Education/E-Portfolios
- Lorenzo & Ittelson 2005:** Lorenzo, G. and Ittelson, J. An overview of e-portfolios, 2005, достъпно на: <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/ELI3001.pdf>
- Richards 2002:** Richards, C. ICT integration, e-portfolios, and learning as an activity-reflection cycle, 2002, достъпно на: <http://www.aare.edu.au/02pap/ric02309.htm>
- Siemens 2004:** Siemens, G. E-Portfolios, 2004, достъпно на: <http://www.elearnspace.org/Articles/eportfolios.htm>
- Tartwijk & Driessen, 2006:** Tartwijk, J. and Driessen, E. E-Portfolio Scenarios, 2006, достъпно на: http://www.xplora.org/ww/en/pub/insight/school_innovation/eportfolio_scenarios/portfolios_types.htm

Галина Георгиева
гл. ас. д-р
Факултет по педагогика, СУ „Св. Кл. Охридски”
e-mail: ggeorgieva1977@abv.bg

Благодарности

Тази статия е разработена с частичната финансова подкрепа на проект BG051PO001-3.3.04/52 (Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси" 2007-2013, съфинансирана от "Европейския социален фонд" на Европейския съюз).